

Maa- ja metsätalousministeriö, luonnonvaraosasto, erätalousyksikkö

Erityisasiantuntija Jussi Laanikari

HE 154/2021 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rauhoitettujen eläinten aiheuttamien vahinkojen ennalta ehkäisemisestä ja korvaamisesta

Muistio maa- ja metsätalousvaliokunnan kuulemiseen 21.10.2021

Yleistä

Maa- ja metsätalousministeriö pitää tärkeänä korvausmenettelyn ja ennaltaehkäisyn lainsäädännön kehittämistä ja korvausmenettelyn saattamista perustuslain edellyttämälle sääntelyn tasolle, jossa säädetään mm. korvauksen hakijoiden oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista sekä asiaa hoitavista viranomaisista. Nykyistä korvausjärjestelmää ei ole notifioitu komissiolle, joten maa- ja metsätalousministeriö pitää hyvänä, että korvausjärjestelmä tulee nyt asianmukaisesti EU:n komission arvioitavaksi hyväksymisprosessissa. Tämä parantaa olennaisesti korvausten saajien oikeusturvaa etenkin merkittävästi kasvaneiden valkoposkiahnavaahinkojen osalta. Rauhoitettujen lajien korvauksiin liittyviä kyselyitä on ohjautunut viime vuosina säännöllisesti myös maa- ja metsätalousministeriön ja Suomen riistakeskuksen vastattavaksi. Tämä kertoo siitä, että nykytilanteessa vahingonkärsijät eivät ole saaneet suoraan ympäristöhallinnolta riittävästi tietoa rauhoitettujen lajien korvausmenettelystä, joten tarve neuvonnan ja viestinnän lisäämiselle lain valmistumisen jälkeen on tarpeen. Siitäkin huolimatta, että se tulee lisäämään valtion kustannuksia.

Merimetsojen ja harmaahaikaroinen kalankasvatukselle ja kaupalliselle kalastukselle aiheuttamat vahingot

Selkeä parannus aiempaan on, että ehdotettavan lain nojalla olisi mahdollista myöntää avustusta myös kalanviljelylaitoksille vahinkojen ennalta ehkäisemiseen. Nykyisin kalanviljelylaitokset jäävät kokonaan ilman korvauksia ja myös avustuksia toisin kuin esim. sääksen kalanviljelylaitoksille aiheuttamat vahingot, jotka nykyisin ja tulevassa laissa korvataan. Suomen Kalankasvattajaliiton selvityksen mukaan merimetsot ja harmaahaikarat aiheuttavat merkittäviä vahinkoja kalanviljelylaitoksilla. Keskiarvo vuotuisista välittömistä vahingoista oli kyselyn mukaan 11 500 euroa (vaihteluväli 3 000 - 25 000 euroa). Suojaamis- ja torjuntakulujen keskiarvo on noin 6 000 euroa (vaihteluväli 1 000 - 27 000 euroa).

On todellakin tarpeen, että nyt selvitetään tarkemmin merimetsojen ja harmaahaikaroiden kalanviljelylaitoksille aiheuttamien vahinkojen suuruutta, mahdollisuuksia ehkäistä vahinkoja sekä erilaisia mahdollisuuksia vahinkojen tukijärjestelmän luomiseksi. Tätä ei ollut aikataulusyistä mahdollista tehdä valmisteluprosessin aikana.

Lisäksi on tarpeen selvittää kaupallisten kalastajien saalistappioiden määrää, jonka merimetsot aiheuttavat vahingoittamalla pyydyksiin jääneitä kaloja. Selvitysten perusteella arvioidaan korvausjärjestelmän tarve ja edellytykset. On varsin todennäköistä, että tarve korvausjärjestelmälle varmistuu ja valmisteluun tukijärjestelmän luomiseksi kiireellisesti ryhdytään niin merimetson ja harmaahaikaran kalanviljelylaitoksille sekä merimetson pyydyksiin jääneiden kalojen vahingoittamisen aiheuttamien vahinkojen korvaamiseksi kaupalliselle kalastukselle. Maa- ja metsätalousministeriö edellyttää, että tätä koskeva muutosehdotus tulee antaa täydentävänä esityksenä eduskunnalle.

Ilmeinen puute on kuitenkin, että rakennus- ja irtaimistovahingot putosivat pois lausuntokierroksen jälkeen vaikka kyseessä ei ole mitenkään merkittävä kuluerä valtiolle, mutta voi olla isokin kuluerä vahingon kärsijälle. Aiemmin vahingot korvattiin. Tyypillisiä vahinkoja on, että lepakot ovat ulostaneet rakennuksessa, jonka seurauksena rakennusmateriaaleja tuhoutunut. Myös luteita esiintyy vahinkojen yhteydessä. Vahingon seurauksena aiheutuu usein irtaimistovahinkoja. Tikat tekevät reikiä verhouslautoihin tai iso lintu lentää ikkunan läpi. Ennaltaehkäisevistä toimenpiteistä ei ole kuitenkaan kootusti minkäänlaista ohjeistusta, eikä myöskään toimenpiteistä, miten korjauksissa voidaan edetä.

Vakuutusyhtiöillä ei nykyisellään ole vakuutustuotteita, koska katsovat vahinkojen estämisen mahdottomaksi. Esityksen mukaan valtio ei korvaisi vahinkoja, joten esimerkiksi lepakoiden aiheuttaman rakennusvahingon kärsinyt joutuu hakemaan poikkeuslupaa luontodirektiivin IV – liitteen lepakkolajin hävittämiseksi VARELY –keskukselta (150 €), joka on kuukausien prosessi. Korjaustyöt, joilla korjataan jo tapahtuneet vahingot, on itse kustannettava ja ainoastaan uusien vahinkojen syntymisen estämiseen voi hakea avustusta. Riistavahinkolain puolella vakuutustuotteiden puuttuttua, päädyttiin (HE90/2008) korvaamaan suurpetojen aiheuttamat irtaimistovahingot (ml. rakennusvahingot). Näitä korvataan edelleen (v.2020 15 kpl yhteensä 4500€), mikä tarkoittaa, ettei vakuutustuotteita tällaiseen ole. Asia ei pitäisi olla valtiolle ongelmallinen lainkaan, koska vahingonkärsijän vakuutus on aina ensisijainen korvauslähde. Ellei sellaista ole, valtion tulisi korvata nykyisen käytännön mukaisesti.

Valkoposkianhien satovahinkojen korvaaminen (luomukysymys)

Rauhoitettujen eläinten aiheuttamien viljelysvahinkojen arvo on tarkoitus määrittää Ruokaviraston vuosittain riistavahinkolain (105/2009)10 §:n 2 ja 3 momentin nojalla hirvi- ja petoeläinten aiheuttamien viljelysvahinkojen korvaamisessa käytettävistä normisadoista ja yksikköhinnoista antamien määräysten mukaan. Valkoposkianhien aiheuttamien vahinkojen korvaamisessa luomuhinnat voivat olla merkityksellisiä, mutta eivät riistavahinkojen korvaamisessa. Hallituksen esityksen valmistelun yhteydessä nousi useasti esille, että Ruokaviraston pitäisi tuottaa luomuhinnat ja normisadot määräykseensä. Viljelijät ovat kokeneet, että korvaukset valkoposkianhien aiheuttamista menetyksistä eivät korvaa riittävästi luomusatovahinkoja.

Luomuarvot voitaneen määrittää vain sellaisille kasveille, joille löytyy tilastoista sekä sato- että hintatieto luomulle. Aiemmin oli saatavissa Luonnonvarakeskuksen tilastoista vain luomuviljan satotiedot. Luonnonvarakeskus (LUKE) alkoi keräämään luomuviljan hintoja 2021 helmikuusta alkaen ja vasta muutama hintatieto on saatavilla.

Olennaista asiassa on myös, että normisadon määrittämisessä tipautetaan aina viiden vuoden pienin ja suurin keskisato pois. Tällöin ei siis auta, vaikka luomusato yksittäisenä vuotena olisi valtakunnallisestikin erittäinkin hyvä. Eikä sekään, että se olisi yksittäisellä viljelijällä toistuvasti erittäin hyvä.

Laskuesimerkki:

LUKEN tilastojen (ennakko 29.9.2020¹) mukaan säilörehun keskisato (koko maa 2020) oli 16640 kg/ha (tavanomainen) ja 11170 kg/ha (luomu). Kauralla vastaavat luvut olivat 3860 kg/ha

¹ <https://stat.luke.fi/luomusatotilasto>

(tavanomainen) ja 2280 kg/ha (luomu). Eli jos sovelletaan luomun yksikköhintaa, sovelletaan myös luomun normisatoa.

Normisadot ainakin kauralla näyttäisivät merkittävästi vaikuttavan korkeampaa luomuhintaa enemmän.

Kaura esimerkiksi viikolla 39 VYR-tilastossa² oli noin 260€/tn (luomu) ja 195€/tn (tavallinen).

Esimerkki:

100 ha valkoposkien täystuho noilla keskisadoilla olisi

2280 kg/ha (luomu)

3860 kg/ha (tavallinen)

100 hehtaarilta tulee 228tn (luomu) ja 386tn (tavallinen)

260€/tn x 228tn= 59 280€ (luomu)

195€/tn x 386tn=75 270€ (tavallinen)

Luomusta saisi siis n. 16 000€ vähemmän.

VYR-tiedoissa on se hankaluus, että ovat viikoittain tilastoituja, mutta niistä ei kukaan laske valmiiksi vuotuista keskimääräistä hintaa.

² VYR-tiedoissa on se hankaluus, että ovat viikoittain tilastoituja. Niistä ei kukaan laske valmiiksi vuotuista keskimääräistä hintaa. <https://www.vyr.fi/fin/markkinatietoa/kotimaan-hinnat/>